

www.ketab.ir

سرشماره	پرور، اسماعیل، ۱۳۴۳ -
عنوان و نام بدید آوز	احکام حکومتی (جرائی، چستی، چگونگی)
محقق	اسماعیل پرور؛
مشخصات نشر	قم: کتاب فردا، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	۳۱۶ ص:، جدول، نمودار.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۶۳۷۵-۱۳-۷
وضعیت فهرست نویسی	فیا
موضوع	اسلام و دولت
	حکم حکومتی
رده بندی کنگره	۱۳۹۱ الف ۳۶ پ ۲۳۷ BP
رده بندی دیویی	۲۹۷/۴۸۳۲
شماره کتاب شناسی ملی	۲۸۳۰۲۸۹

چرایبی
چستی
چگونگی

اسماعیل پرویز

احکام حکومتی
چرایی، چیستی و چگونگی

اسماعیل پرور
ابوالفضل طباطبایی

کتاب فردا

تمدن نوین اسلامی
چاپ دوم / بهار ۱۳۹۴
۱۱۰۰ نسخه

گروه نشر و ترویج - عطف

۱۲۵۰۰۰ ریال
۹۷۸-۶۰۰-۶۳۷۵-۱۳-۷

قم، خیابان معلم، میدان روح الله،
نیش کوچه ۱۷، پلاک او ۳
تلفن: ۰۲۵۱۷۷۴۶۹۹۲
صندوق پستی: ۸۱۳۷-۳۷۱۵۵

بخش تمدن نوین ۰۲۵۳۷۸۳۱۶۱۶
۰۹۱۰۴۶۴۲۱۲
کتاب فردا ۰۲۵۱۷۷۴۶۹۹۲
آفتاب پنهان ۰۹۱۹۲۵۱۱۰۳۶

BookRoom.ir
NicBook.org

© کلیه حقوق مادی و معنوی و هنری اثر
برای ناشر محفوظ است.

نویسنده
ویراستار

ناشر

منخصصات نشر

کتابسازی

قیمت
شابک

توزیع

فروش اینترنتی

پیش‌گفتار/ ۱۱

مقدمه / ۱۵

بخش اول: چرایی احکام حکومتی / ۱۷

چرایی / ۱۹

چرایی احکام حکومتی از منظر فقهی / ۲۳

چرایی احکام حکومتی از منظر کلامی / ۲۷

قلمرو دین

دین حداقلی

پایه‌های دیدگاه دین حداقلی

۱. تفکیک نیازهای مادی از نیازهای معنوی

۲. شأن دین، پاسخ‌گویی به نیازهای معنوی

دین حداقلی و نفی احکام حکومتی

دین حداکثری

چند دیدگاه در مورد دین حداکثری

۱. حداکثری بودن گزاره‌های دینی

۲. حداکثری بودن عقل و نقل

۳. حداکثری بودن هدایت دینی

دین حداکثری و مسائل مستحدثه

۲۷

۲۸

۲۹

۲۹

۳۰

۳۲

۳۳

۳۴

۳۴

۳۶

۳۷

۴۱

۶ ■ احکام حکومتی

۴۴	مبانی دین حداکثری
۴۴	۱. از منظر عقلی
۴۸	۲. از منظر نقلی
۵۵	لوازم دین حداکثری
۵۷	حکم حکومتی، لازمه حضور دین در جامعه جرای احکام حکومتی از منظر سیاسی / ۵۹
	بخش دوم: چیستی احکام حکومتی / ۶۷
	چیستی / ۶۹
	مبانی بحث در احکام حکومتی / ۷۱
۷۲	۱. مفهوم دین
۷۳	دین، مجموعه‌ای از احکام و گزاره‌هاست
۷۴	دین به معنای ربوبیت، ولایت و شریعت است
۸۰	۲. مفهوم حکومت
۸۰	حاکم کیست؟
۸۶	رابطه حاکم با مردم چگونه است؟
۸۹	وظایف حکومت
۸۹	جایگاه بحث ولایت و حکومت
۹۰	الف) فقهی بودن بحث
۹۳	ب) کلامی بودن بحث
۹۸	دامنه وظایف فقیه و حکومت
۱۰۰	۱. ولایت نداشتن فقیه
۱۰۳	۲. ولایت بر امور حسبیه
۱۰۴	توسعه در دلیل و معنای امور حسبیه
۱۰۶	۳. ولایت مقیده
۱۱۰	۴. ولایت مطلقه
۱۱۵	۳. مفهوم حکم
۱۱۵	تعریف حکم
۱۱۶	انواع حکم
۱۲۰	رابطه حکم با فتوا
۱۲۲	حجیت احکام حکومتی

- ۱۲۶ امکان یا عدم امکان مخالفت با احکام حکومتی
تعریف‌ها و نظریه‌ها/۱۳۵
- ۱۳۶ ۱. احکام حکومتی، احکام منطقه الفراغ است
- ۱۳۶ تبیین نظریه
- ۱۳۸ ارزیابی نظریه
- ۱۳۸ مبانی دین‌شناسی نظریه
- ۱۴۰ تفاوت حکم اباحه در زندگی فردی و اجتماعی
- ۱۴۳ ۲. احکام حکومتی، احکام ثانویه است
- ۱۴۳ تبیین نظریه
- ۱۴۵ ارزیابی نظریه
- ۱۴۵ ضعف در مبانی دین‌شناسی
- ۱۴۶ محدود کردن اختیارات حاکم
- ۱۴۸ ۳. احکام حکومتی احکام اجرائی است
- ۱۴۸ تبیین نظریه
- ۱۵۰ ارزیابی نظریه
- ۱۵۱ محدود نبودن دین به احکام فقهی
- ۱۵۲ منحصر نشدن وظایف حکومت به اجرای احکام
- ۱۵۵ عدم مشروعیت احکام حکومتی
- ۱۵۷ ۴. احکام حکومتی احکام مبتنی بر مصلحت است
- ۱۵۷ تبیین نظریه
- ۱۵۸ مفهوم مصلحت
- ۱۵۹ منبع تشخیص مصلحت
- ۱۶۱ ضوابط تشخیص مصلحت
- ۱۶۳ ارزیابی نظریه
- ۱۶۴ تفاوت ضرورت و مصلحت
- ۱۶۶ مبهم بودن مفهوم مصلحت
- ۱۶۷ معلوم نبودن جایگاه مصلحت
- ۱۷۲ مصلحت و ولایت
- ۱۷۸ ۵. احکام حکومتی، احکام سرپرستی تکامل اجتماعی است
- ۱۷۸ تبیین نظریه
- ۱۸۰ مفهوم سرپرستی

۸ ■ احکام حکومتی

- ۱۸۴ جامعه، موضوع ولایت حاکم اسلامی
 ۱۸۷ لوازم ولایت اجتماعی در این دوره از زمان
 ۱۸۷ ۱. تدبیر حد اکثری
 ۱۸۸ ۲. دفاع همه جانبه
 ویژگی‌های احکام حکومتی/۱۹۳
 ۱۹۳ ارادی بودن
 ۱۹۵ ارتباط با منابع دینی
 ۱۹۸ هماهنگی با شرایط عینی
 ۲۰۰ سطوح مندی
 ۲۰۳ احکام حکومتی، ابزار حادثه‌سازی
 ۲۰۶ تفاوت‌های احکام حکومتی با احکام فردی
 ۲۰۷ ۱. از لحاظ حکم
 ۲۰۸ ۲. از لحاظ اقتضا
 ۲۱۰ ۳. از لحاظ مکلف
 ۲۱۲ ۴. از لحاظ موضوع
 ۲۱۳ ۵. از لحاظ متعلق تکلیف

بخش سوم: چگونگی احکام حکومتی/۲۱۷

- چگونگی/۲۱۹
 پیشینه/۲۲۳
 دیدگاه‌ها/۲۳۵
 ۲۳۵ ۱. توسعه در احکام فقهی
 ۲۳۷ ارزیابی
 ۲۴۳ ۲. توسعه در منابع فقهی
 ۲۴۳ الف) عقل
 ۲۴۵ ارزیابی
 ۲۵۰ ب) سیره و ارتکاز
 ۲۵۱ ارزیابی
 ۲۵۳ ج) مقاصد شریعت
 ۲۵۶ ارزیابی
 ۲۶۰ ۳. توسعه در روش اجتهاد

۲۶۱	الف) حجیت ظن
۲۶۳	ارزیابی
۲۶۴	ب) قبض و بسط شریعت
۲۶۷	ارزیابی
۲۶۹	جایگاه والای معرفت دینی در نظام معارف بشری
۲۷۰	تکامل ایمان، زیربنای تغییر و تکامل معرفت دینی
۲۷۳	ج) نظریه ابتناء
۲۷۴	ارکان نظریه
۲۷۷	ارزیابی
۲۷۷	۱. عدم تبیین دقیق ضرورت تکامل علم اصول
۲۷۸	۲. لزوم توجه به نقش اراده در فهم
۲۸۰	۳. استقرایی نبودن ساحت‌های دین
۲۸۱	۴. اجمالی بودن فطرت و منبع نبودن آن
۲۸۳	۵. بی‌ارتباطی ارکان نظریه با هم
۲۸۴	د) توسعه و تکامل اجتهاد
۲۸۶	اصلاح روش موضوع‌شناسی
۲۸۸	تکمیل روش تفقه
۲۹۰	سطوح و مراحل تفقه
۲۹۰	۱. پژوهش‌های اسنادی
۲۹۳	۲. پژوهش‌های استنادی
۲۹۴	۳. پژوهش‌های اسنادی
۲۹۵	ایجاد سازمان مناسب تصمیم‌گیری

پیش‌گفتار

جامعه شیعه در طول تاریخ نسبتاً طولانی پس از غیبت، فراز و نشیب‌های زیادی را پشت سر گذاشته و تحولات سیاسی و فرهنگی بسیاری را تجربه کرده است، اما شاید هیچ‌یک از آن‌ها به اندازه تشکیل حکومت، آن‌هم حکومت ناب دینی بر پایه مبانی عقیدتی مذهب تشیع و به رهبری یک فقیه عادل، مهم و اساسی نبوده است. می‌توان گفت که جامعه شیعه با تشکیل حکومت به مرحله جدیدی از بلوغ تاریخی خود گام نهاد و فصل تازه‌ای را در پرستش خداوند و ترویج دین و تعظیم شعائر الهی آغاز کرد. هرچند متأسفانه عده‌ای از افراد اهمیت و حساسیت این مسئله را درک نکرده و به تفاوت شرایط و وظایف خود در دو دوره قبل و بعد از تشکیل حکومت پی نبرده‌اند.

ورود به این مرحله جدید آثار و لوازم بسیاری را به دنبال داشته است که یکی از آن‌ها طرح پرسش‌های نو درباره نحوه اداره جامعه و قانون‌گذاری و مدیریت اجتماعی از منظر دین است. این پرسش‌ها اگر چه قبلاً در علم فقه به شکل ساده‌تری مطرح بوده و تحت عنوان اختیارات حاکم اسلامی و «احکام

حکومتی» مورد بحث و گفت‌وگو قرار گرفته است، اما پس از تشکیل حکومت جنبه بسیار جدی و پیچیده‌تری یافته و به یکی از مباحث اصلی حوزه‌های علمیه بدل شده است.

در طول مدتی که از عمر با برکت نظام جمهوری اسلامی می‌گذرد پژوهشگران بسیاری برای پاسخ‌گویی به پرسش‌های حکومتی تلاش کرده‌اند که در میان آن‌ها مرحوم استاد فقید علامه سید منیرالدین حسینی الهاشمی شیرازی (رحمة الله علیه) از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. ایشان بخشی از فعالیت‌های علمی خود را به بحث و بررسی دربارهٔ مسائل حکومتی اختصاص داده، تلاش کردند مبانی فکری ویژه‌ای را برای تأسیس «اصول فقه اجتماعی» و دستیابی به «احکام حکومتی» (احکام سرپرستی دینی جامعه) بنیان نهند. از نظر آن استاد فرزانه، دینی شدن افعال و تصمیم‌های حکومت، هنگامی امکان‌پذیر است که منطبق متناسب با این امر (اصول فقه حکومتی) طراحی شود و مبتنی بر آن، احکام شرعی مربوط به این امور از منابع دینی استخراج گردد، در غیر این صورت نسبت دادن برنامه‌های حکومت به دین و حجیت قائل شدن برای آن‌ها به آسانی امکان‌پذیر نخواهد بود.

اثر حاضر حاصل بخشی از پژوهش‌های انجام گرفته در این زمینه است که بعد از تألیف و تحریر و تقریر بخشی از اسناد پژوهشی موجود در دفتر فرهنگستان علوم اسلامی برای اولین بار انتشار یافته است. از این رو حتماً با نواقصی روبه‌رو است که از نگاه فضلالی اندیشه‌ورز و نکته‌سنج حوزه پنهان نخواهد بود. انعکاس عالمانهٔ نواقص، اندوخته‌ای ارزشمند در برداشتن گام‌های بعدی خواهد بود.

در پایان از مشاور عالی طرح، جناب استاد گران قدر حجت الاسلام والمسلمین سید محمد مهدی میرباقری و همچنین ناظر علمی طرح، حجت الاسلام

و المسلمین علی‌رضا پیروزمند که در به انجام رساندن این تحقیق مؤثر بودند قدردانی می‌نماییم.

نگارش اثر حاضر توسط محقق و پژوهشگر گروه علم اصول، جناب آقای اسماعیل پرورانجام شده است. ایشان تلاش کرده تا شرحی بر اندیشه‌های سید منیرالدین حسینی نوشته، برخی از دیدگاه‌های آن استاد فقید را درباره احکام حکومتی در مقایسه با نظر دیگر اندیشمندان این عرصه در قالب یک کتاب ارائه نماید. از زحمات این نویسنده گرامی تقدیر و تشکر می‌کنیم و موفقیت بیشتر ایشان را در خدمت به مکتب متعالی اسلام آرزو مندیم و از خداوند متعال علو درجات استاد، علامه سید منیرالدین حسینی الهاشمی شیرازی (رحمة الله علیه) را خواستاریم.

عبدالعلی رضایی

معاونت پژوهش